

AZERBAIJAN'DA KIZIL KIRGIN
KURBANİ BİR ÇİFT:

**ÜMMÜGÜLSÜM
SADIKZADE ve
SEYİD HÜSEYİN**

AYVAZ MORKOÇ

dünbugün
yarın

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

© 2024, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 362

Edebiyat: 182

ISBN 978-625-6769-73-1

Sertifika No: 52315

Birinci Baskı: İstanbul, 2024

Yazar: Ayvaz Morkoç

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Dizi Editörü: Furkan Öztürk

Kitap Editörü: Afina Barmanbay

Mizanpaj/Kapak Uygulama:

DBY Ajans

Baskı/Cilt:

Repro Bir Matbaacılık

(Sertifika No: 47381)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Morkoç, Ayvaz

Azerbaycan'da Kızıl Kirgin Kurbanı Bir Çift: Ümmügülsüm Sadıkzade ve Seyid Hüseyin

Yazar: Ayvaz Morkoç (Doç. Dr.) Editör: Afina Barmanbay (Doç. Dr.)

İstanbul : DBY Yayınları, 2024.

148 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 362)

ISBN 978-625-6769-73-1

1- Edebiyat 2- Azerbaycan Edebiyatı 3- Yaşanmış Hikâyeler 4- Şiir 5- Hikâye

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4

Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul

Tel. - Faks: +90 212 526 98 06

www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

İçindekiler

Önsöz 9

AZERBAJCAN'IN İSTİKLAL ŞAİRESİ: ÜMMÜGÜLSÜM SADIKZADE

1. Giriş.....	13
2. Ümmügülsüm Sadıkzade'nin Çocukluğu Gençliği ve Eğitimi.....	20
3. Seyid Hüseyin ile Tanışması ve Nişanlılık Dönemi.....	25
4. Evlenmesi ve Azerbaycan Demokratik Cumhuriyetinin Yıkılması....	28
5. Tutuklanarak Bayıl Hapishanesine Gönderilmesi.....	41
6. Mordva'daki Hapishane ve Çalışma Kampı Yılları.....	47
7. Şiirleri Hakkında Değerlendirmeler.....	55
Ümmügülsüm Sadıkzade'nin Bazı Şiirleri.....	66

**SEYİD HÜSEYİN
VE EDEBİ FAALİYETLERİ**

1. Giriş.....	75
2. Seyid Hüseyin'in Hayatı.....	83
3. Tutuklanma ve Yargı Süreci.....	87
4. Eleştiri Sahasındaki Faaliyetleri.....	102
5. Edebî Faaliyetleri.....	111
6. Hikâyeci Kimliği.....	115
7. Hikâyelerin Konusu Hakkında Bilgiler.....	120
8. Sonuç.....	139
Kaynakça.....	145

Önsöz

Bağımsızlık, hürriyet, milliyetçilik, millî kimlik gibi konuların dile getirilmesinin yasak olduğu Sovyetler Birliği'nde buna aykırı hareket eden aydınlar yok edilmiştir. 1937-1939 yılları arasında iyice yoğunlaşan imha siyaseti sonucu Türk dünyasına mensup edebiyatçı, gazeteci, düşünce ve bilim insanları ile diğer meslek gruplarından insanlar öldürülmüştür. "Pantürkist", "panislamist", "karşı devrimci", "rejim muhalifi", "milliyetçi", "halk düşmanı" gibi suçlamalarla on binlerce şahıs kurşuna dizilmiştir. Bu uygulama o derece ileri götürülmüştür ki öldürülen sanatçı ve edebiyatçıların adını anmak dahi suç kabul edilmiştir. Kızıl kırgın kurbanlarının eş ve çocukları da "rejim düşmanın akrabası" oldukları gerekçesiyle benzer cezalara çarptırılmıştır. Sovyet ideolojisini benimsemeyenlerin yok edildiği bu soykırıma "kızıl terör", "kızıl kırgın" gibi isimler verilir. 1930'lu yıllarda en katı şekilde uygulanan zulüm ve sindirme politikalarının sonucu olarak tutuklama, sürgün ve katliamlar hızla çoğalır. Hukuksuz uygulamalar sebebiyle o dönemde Azerbaycan'da özgürlük ve millî direniş düşüncesi sekteye uğrar.

Azerbaycan'ın istiklal şairesi olarak tanınan Ümmügülsüm Sadıqzade 1900 yılında Bakü yakınlarındaki Novhanı'da dünyaya gelir. Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı Mehemed Emin Resulzade'nin (1884-1955) amcasının kızıdır. Küçük yaştan itibaren sanat ve edebiyata ilgi duyan Ümmügülsüm henüz 9 yaşında iken şiirler

kaleme almaya başlar. Kısa zamanda çok sayıda süreli yayında şiir ve hikâyeleri yayımlanır. “Solgun Çiçek” hikâyesi *Kurtuluş* dergisinin ilan ettiği hikâye yazma yarışmasında ödüle layık görülmüştür. Daha sonra kendisi gibi milliyetçi fikirlere sahip ünlü edebiyatçı Seyid Hüseyin’le evlenmiştir. 1937 yılında Seyid Hüseyin tutuklandıktan sonra Ümmügülsüm Hanım da halk düşmanının eşi olduğu gerekçesiyle Bakü’deki Bayıl cezaevine atılır. Daha sonra Mordva vilayetindeki hapishanenin çalışma kampına gönderilir.

Dönemin Sovyet yöneticileri 1930’lu yıllarda şiirlerinde “sakıncalı” görülen düşünceleri nedeniyle Ümmügülsüm Sadızkade’yi düşman ilan ederler. Onu “Pantürkist”, “Panislamist” “rejim muhalifi” gibi sıfatlarla suçlarlar. 8 yıllık sürgün ve hapis sürecinin ardından Bakü’ye dönse de, onun bu şehirde kalmasına izin verilmez. Uzun yıllar maruz kaldığı baskı ve zulüm sebebiyle sağlığı tamamen bozulan şaire hapisten çıktıktan 3 ay sonra Şamahı şehrinde vefat eder. Azerbaycan’da “istiklal şairesi” sıfatıyla ün kazanan Ümmügülsüm Sadızkade’nin rejim kurbanı edilerek öldürülmesinin üstünden 80 yıl geçmesine rağmen hakkında yapılan araştırmalar kanaatimizce yeterli değildir. Vatan sevgisi, millî kimlik ve mili bağımsızlık idealiyle Azerbaycan edebiyatında iz bırakan bu güçlü şairenin hayatı ve sanatı hakkında bilimsel incelemeler yapılmalıdır. Zira 44 yıllık ömrünün büyük bölümünü Azerbaycan’ın millî bağımsızlık mücadelesine adayan, Ümmügülsüm Sadızkade’nin Türk dünyasında hak ettiği biçimde tanıtılması gerekmektedir.

20. yüzyılın ilk çeyreğinde kaleme aldığı eserleriyle ün kazanan eleştirmen, hikâyeci, pedagog ve gazeteci Seyid Hüseyin Sadık da (Hüseyin Mir Kazımoğlu Sadık) Sovyet dönemi repressiya dönemindeki kızıl kırgın kurbanlarından. Yirminci yüzyılın başlarında edebî eleştiri sahasının önemli temsilcilerinden biri yine Seyid Hüseyin’dir. O, halkın eğitime, çağdaş okullar açılmasına, ders kitaplarının hazırlanmasına ve öğretmen kadrolarının yetiştirilmesine özel önem vermiş ve bu konuda büyük çaba sarf etmiştir. Seyid Hüseyin, titiz, özenli ve ilkeli eleştirmen kimliğiyle eserleri değerlendirirken önyargıya ve düşmanca tutumla yapılan eleştiriye

karşı çıkar. Modern Azerbaycan hikâyeciliğinin gelişme aşamaları irdelenirken Seyid Hüseyin’in kendine özgü bir yeri olduğu görülür. Yazarın 1920’li yılların sonundan başlayıp 1930’lu yılların ortasına kadar yayımlanan hikâyeleri Azerbaycan edebiyat dünyasında ses getirmiştir. Günümüzde de değerini koruyan ürünleri Seyid Hüseyin’in ülkede “hikâye ustası” olarak anılmasına vesile olur. Hanımı Azerbaycan istiklal şairesi Ümmügülsüm Sadızkade de dâhil olmak üzere Seyid Hüseyin’in ailesinden toplam 13 kişi kızıl kırgın kurbanı olmuş ve bir kısmı kurşuna dizilerek hayatını kaybetmiştir.

Amacımız bu kitap aracılığıyla Azerbaycan’da hukuksuz biçimde kızıl kırgın kurbanı edilen ve birbirinin hayat yoldaşı olan Ümmügülsüm Sadızkade ile Seyid Hüseyin’i Türk dünyasına hak ettiği biçimde tanıtmaktır.

2

Ümmügülsüm Sadızkade'nin Çocukluğu Gençliği ve Eğitimi

Yüksek seviyeli dinî bilgilere sahip olan Molla Ebdüleziz ve Ahund Elekber isimli iki kardeş Resulzadeler nesline mensuptur. Bakü yakınlarındaki

Novhanı köyünde dünyaya gelen bu şahıslar zamanla bölgenin itibar ve nüfuz sahibi simaları olarak anılmaya başlar. Ahund

Elekber, Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı olan Mehemmed Emin Resulzade'nin babasıdır. Yüksek eğitimli Molla Ebdüleziz ise istiklal şairesi Ümmügülsüm Sadızkade'nin babasıdır.

Seyid Hüseyin'in hayat yoldaşı Ümmügülsüm Ebdüleziz kızı Sadızkade, 1900 yılında sıcak bir yaz günü Bakü'nün Novhanı köyünde dindar yapısıyla öne çıkan ailenin üçüncü çocuğu olarak dünyaya

gelir. İlki oğlan, ikincisi kız olan çocuklarına üçüncüsü eklenmiştir. Annenin adı Ümleyle'dir. Baba Molla Ebdüleziz çevrede sevilen, itibarlı ve nüfuzlu din adamlarındandır. Sağlam İslami eğitim almış olan bu şahıs, aynı zamanda milliyetçi fikir ve duyarlılığa sahip ilkeli bir aydındır. Molla Ebdüleziz ilk kızına Ümmülbanu ismini vermiştir. Ardından dünyaya gelen ikinci kızına Hz. Muhammed'in kızının da ismi olan Ümmügülsüm adını vermeyi uygun görür. (Hüseyinzade, 2005: 15).

Çocuklarının eğitimine bilinçli biçimde dikkat gösteren ve bunu gelecek haline getiren Resulzade ailesi, oğullarıyla birlikte kızlarının da eğitim almasına özen göstermektedir. Baba Molla Ebdüleziz eğitimi ile bizzat ilgilenerek Ümmügülsüm'e Arapça ve Farsça'yı mükemmel derecede öğretir. Hemen belirtmek gerekir ki, şairenin kızı Kumral Sadızkade (1929-2010) annesi ile teyzesinin kendi neslinden gelen çok sayıda kıza eğitim verdiğini ve okumasına yardımcı olduğunu beyan etmiştir. (URL 1).

Zengin bir edebî çevrede kendini idrak eden Ümmügülsüm, küçük yaşta Şark edebiyatına ve klasik Azerbaycan şiirine ilgi duyuyordu. Güçlü bir hafızaya sahip olmanın yanı sıra, okulda derslerini titizlikle takip etmekteydi. Yabancı dillerin dışında matematik, tarih, coğrafya derslerine severek çalışıyordu. Bilgi ve eğitimi kutsal kavramlar olarak gören bir ailede yetişmesi Ümmügülsüm'ün hem sanata hem de edebiyata olan merak ve ilgisini artırmıştı. Henüz 8 yaşında iken üstün yetenekleri iyice görünür hale gelmişti. Babasının önerdiği kitapları büyük merakla okuyor, genel kültürünü ve hayata dair bilgilerini artırıyordu. Arapça ve Farsça'yı daha ilkökul yıllarında öğrenmiş bulunan şaire, biraz büyüyünce klasik şark edebiyatının zirve örneklerini incelemeye başlamıştı. (URL 1).

Ümmügülsüm, şiire özel ilgi duyuyor, ev halkına ezberden şiir okumaktan hoşlanıyordu. 9 yaşından itibaren oluşturduğu kalem ürünlerini aile bireylerinin beğenisine sunuyordu. Onların kendi şiirlerini değerlendirerek görüşlerini belirtmelerini arzuluyordu. Kızının ilk şiirini merakla okuyan baba, hece ve kafiyelerin yetkinlikle kullanıldığını görünce memnun olmuştu. Küçük Ümmügülsüm'ü şiir yazma konusunda daha fazla yüreklendirmeye başlamıştı. Zaman zaman kızına nasihat ediyor, onun ileride

SEYİD HÜSEYİN VE EDEBİ FAALİYETLERİ*

1

Giriş

19. yüzyılın sonlarında Avrupa’da insan hakları öne çıkmaya başlamış, siyasal rejimler daha demokrat bir görünüm kazanmıştı. Buna karşılık Rusya dünyadaki en katı despotizmi temsil eden ülkeler arasındaydı. Toplumla ilişkileri son derece kötü olan Çarlık hükümeti, boyunduruğu altında zorla tuttuğu halklara insanlık dışı uygulamalar yapıyordu. Askerî devlet görünümündeki Rusya’da özellikle köylülerin hali içler acısı durumdaydı. 1828 yılında tamamlanan işgalin ardından Azerbaycan ve Kafkasya’da hayat, Rusya eliyle süratle değiştiriliyordu.

Bu dönem öncesinde Rus köylüsüne göre her bakımdan daha iyi durumda bulunan Azerbaycan Türkleri, işgalin ardından kendi toprakları üzerindeki mülkiyet ve egemenlik haklarını tamamen yitirmişti. “Toprak kölesi” durumuna indirgenen yerli ahali, ekonomik yönden kötü durumda bulunan Rus mujikler** ile aynı seviyeye düşürülmüştü. Azerbaycan’da Rus istila ve

* Eserin bu kısmı daha önce yayımlanan “Azerbaycan’da Kızıl Kırgın Kurbanı Seyid Hüseyin ve Edebi Faaliyetleri” başlıklı makalemizin geniş ölçüde geliştirilmesi ve yeni bilgilerle zenginleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Morkoç, Ayvaz (2021), “Azerbaycan’da Kızıl Kırgın Kurbanı Seyit Hüseyin ve Edebi Faaliyetleri”, Journal, of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR), 8 (69), 1152-1173, <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2439>

** **MUJİK:** Rus köylüsü Rusya’da Çar 2. Aleksandr tarafından 1861 yılında fermanla yürürlüğe giren köylülerin toprak köleliğinin (serf) kaldırılması sonucu özgürlüğüne kavuşan Rus köylülerine verilen isimdir. Rusya’da 19. Yüzyılda toprak kölesi anlamında kullanılan ifade Türkçe’deki ırgat veya maraba kelimelerine yakın anlam taşır.

Kaynakça

- AKPINAR, Y. (1994). Azeri Edebiyatı Araştırmaları, İstanbul: Dergâh Yayınları
- AKPINAR, Y. (1990). Azeri Edebiyatında Namık Kemal, *Marmara Üniversitesi Türklük Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, s. 5, 83-150.
- ALTIMIŞOVA, Z. (2018). Kırgızistan'da Sovyet Reprəsiya Siyaseti (1917-1953), *XVIII. Türk Tarih Kongresi Bildiriler Kitabı* 10. Cilt, s. 891-903.
- ANAR – AKPINAR, Y. (2000). Bin Yılın Yüz Şairi, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ASLAN KENAN (2011). *XX. Esrde Reprəsiyaya Meruz Qalanlar*, Bakı: Azemeşr.
- BARMANBAY, A. (2020). *Azerbaycan Romantik Edebiyatında Vatan*, Ankara: Bengü Yayınları.
- BURAN, A. (2010). *Kurşunlanan Türkoloji*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- BÜNYADOV, Z. (2004). Stalin Döneminde KGB Arşivlerinde Kırmızı Terör (Çev. Sebahattin Şimşir). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.
- DİLEK, İ. (2019). Türk Dünyası Edebiyatında Reprəsiya, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Ankara, s. 27-81, s. 48.
- ELİYEV, K. (2018). Seyid Hüseyin – Görkemli Tengitçi ve Yazıçı, *Edebiyatşünaslık Edebî Tengid*, Eserleri 10 cildde V. Cild, Bakü: Elm ve Tehsil.
- EROL, A. (2014). Ali Abbas Müznib'in Eserlerinde Romantik Tavrı. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 14/2, 57-72.
- GASIMOV, C. (2020), *Siyasi Reprəsiya: Heyatda ve Edebiyatda*, Bakı: Elm ve Tehsil
- HABLEMİTOĞLU, N. (2004). *Sovyet Rusya'da Devlet Terörü*, Ankara: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- HÜSEYNZADE, A. (2005). İstiklal Şairi Ümmügülsüm, Bakı: Çarşıoğlu

- İBRAHİMOV, M. (1961). *Halgilik ve Realizm Cephesinden*, Bakı: Azərneşr.
- KARAKAŞ, Ş. (1998). Türkistan'da "Kızıl Kırgın" Kurbanları, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (5), 24-36.
- KHAIRMUKHANMEDOV, N. (2007). Stalin Dönemindeki Siyasi Muhalifleri Tasfiye Uygulamaları ve Çalıştırma Kampları, *Bilgi*, Bahar/2007sayı: 41, 155-174.
- MEMMED, T. (2020). *Millî Kimlik ve Bedii Metn*. Bakı: Elm ve Tehsil.
- MEMMEDLİ, A. (2010). *Ahmed Cavad ve Türkiye*. Bakı: Elm ve Tehsil.
- MİR CELAL ve HÜSEYNOV F. (1982). *XX. Esr Azerbaycan Edebiyatı*, Bakı: Maarif Neşriyyatı.
- MİR CELAL ve HÜSEYNOV F. (2008). Örneklerle XX. Esr Azerbaycan Edebiyatı (Haz. Kemal Yavuz – Erol Ülgen), Ankara: Akçağ Yayınları.
- MORKOÇ, A. (2019). Sovyet Dönemi Azerbaycan Edebiyatında Hikâye, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- MORKOÇ, A. (2021). Romancı Yönüyle İsmail Şihli, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 77, 207-222.
- MORKOÇ, A. (2021). Azerbaycan'ın İstiqlal Şairesi Ümmügülüm Sadızkade", *Journal, of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 8 (73), 2235-2250, <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2525>.
- MORKOÇ, Ayvaz (2021). "Azerbaycan'da Kızıl Kırgın Kurbanı Seyit Hüseyin ve Edebî Faaliyetleri", *Journal, of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 8 (69), 1152-1173, <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2439>
- MUSTAFİN, R.- DAVUDOV R. (1997). Aktaran: Mustafa Öner, Repressiya Kurbanı Tatar Yazarları, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı: 3, 135-168.
- MÜASİR AZERBAJYCAN EDEBİYYATI (2007). Bakı: Bakı Universiteti Neşriyyatı.
- NEHMETOVA, K. (2015). Azerbaycan Halk Cümhuriyyetine Geden Yolda Seyid Hüseyin'in Fealliyeti, *Bir Ömrün Gelpeleri*, Bakı: Elmve Tehsil
- SALAMOĞLU, T. (2012). *Müasir Azerbaycan Edebiyatı*, Bakı: Azerbaycan DevletPedagoji Universiteti Yayınları.
- SALAMOĞLU, T. (2014). İstiklal Amallı Senetkar, *Azerbaycan Edebiyatının Müasir Problemleri*, Bakı: E. L. Neyriyyat.
- SARACLI, E. (2007). Genç İstiklal Şairleri", *Azerbaycan Yazıçıları Cümhuriyyet Döneminde*, Bakı: Elm.
- SEYİD HÜSEYN (2006). *Seyid Hüseyin Seçilmiş Eserleri*, Bakı: Şerg-Gerb.
- ŞAHİN, E. (2007). Stalin Dönemi Siyasetinin Kazan-Tatar Türkleri Kültürüne Etkileri, *Stalin ve Türk Dünyası*, Editör: Emine Gürsoy Naskali, s. 233-244.
- TALIBZADE K. (1978), *Senetkarın Şehsiyyeti*, Bakı: Yazıçı.

İnternet Kaynakları

- URL 1: NİYARLI, M. (2019). Seyid Hüseyin Yedigârı Gumral Sadızkade, *Edebiyat Gezeti*, 20.02.2019, <http://edebiyatgazeti.az/news/edebî-tengid/3208-seyid-huseyn-yadigari-gumral-sadikzade> (Erişim tarihi: 07.04.2021).
- URL 2: FERECOVA, Z. (2018). Veten Sevdalılar, *Azerbaycan Gezeti*, 09.09.2018. <https://www.azerbaijan-news.az/posts/detail/veten-sevdalilar-153789> (Erişim tarihi: 16.05.2021).
- URL 3: GASIMOVA, M. (2009). Ölümeh Mehkum Edilmiş Taleler, *Medeniyyet Gezeti*, 22.04.2009. <https://medeniyyet.az/page/news/18624/Olume-mehkum-edilmis-taleler.html> (Erişim tarihi: 16.05.2021).
- URL 4: BAĞIRZADE, N. (2019). Men Saralib Soldum Gerib Ellerde, 525. *Gezet*, 19.10.2019, https://525.az/?name=heber&news_id=127514 (Erişim tarihi: 16.05.2021).
- URL 5: BABASOY, V. (2015). Ümgülüm Sadızkadenin Ağrılı Acılı Taleyi, *Aydınyol*, 24.09.2015 <https://aydinyol.aztc.gov.az/newsview/81/Umgulsum-Sadikzadenin-agrili-acili-taleyi> (Erişim tarihi: 16.05.2021).
- URL 6: MÜŞFİK, Ş. (2019). Veten Ayrısına Söz Abidesi, 525. *Gezet*, 5 Fevral 2019. <http://www.anl.az/down/megale/525/2019/fevral/632697.htm> (Erişim tarihi: 16.05.2021).
- URL 7: MEHERREMOVA, T. (2010). Heyatın Sınağa Çekdiyi İnsan -Kaspi, 28 May 2010, S.13. http://www.anl.az/down/megale/kaspi_az/2010/may/121794.htm (Erişim tarihi: 16.05.2021).
- URL 8: TURAN, A. (2016). Seyid Hüseyin ve Ümgülüm Sadızkade'nin Heyat Dramı, *Halğ Gezeti*, 13 Dekabr 2016, s. 7. <http://www.anl.az/down/megale/halggazeti/2016/dekabr/519060.htm> (Erişim tarihi: 17.05.2021).
- URL 9: BABASOY, V. (2020). İlk Repressiya Olunan Azerbaycan Gadımı, *Aydın Yol Gezeti*, 12, Sentyabr 2020 <https://publika.az/projects/1937/190668.html> (Erişim tarihi: 19.05.2021).
- URL 10: YUSİFLİ, V. (2017). Edebî Tengitte Seyid Hüseyin Nümunesi, 525. *Gezet*, 17.01.2017 https://525.az/?name=heber&news_id=72688 (Erişim tarihi: 03.04.2021).
- URL 11: RIZAYEV, A. (2019). Aydınlarımız – Yanmayan Bina Sönmeyen Ocak, *Edebiyat Gezeti*, 26.11.2019, <https://edebiyatgazeti.az/news/diger/4848-aydinlarimiz> (Erişim tarihi: 05.04.2021).
- URL 13: BABAYEV, F. – Temkin Memmedli (2017). Könlü Nehmetova: Seyid Hüseyin Heç Kimi Satmadı, 1905.az Haber Portalı, <https://1905.az/koenuel-n%C9%99hm%C9%99tova-seyid-huseyn-hec-kimi-satmadi/#> (Erişim tarihi: 11.04.2021).

- URL 14: AZADLIG (2017). Seyid Hüseyin'in Acı Heyat Hekayeti <https://publika.az/projects/1937/194343.html> (Erişim tarihi: 02.04.2021).
- URL 15: MEHERREMOVA, T. (2010). – Heyatın Sınağa Çekdiyi İnsan, Kaspi, 28 May 2010, s. http://www.anl.az/down/megale/kaspi_az/2010/may/121794.htm (Erişim tarihi: 29.08.2023).
- URL 16: ABİD GIZI, G. (2017). Seyid Hüseyin'in Edebî-Tengidi Fealiyyeti, *Edalet*, 22 Noyabr 2017, s. 7, <http://www.anl.az/down/megale/adalet/2017/ noyabr/564062.htm> (Erişim tarihi: 30.03.2021).
- URL 17: İrade Eliyeva, (2017). Ohşar Taleler, *Azerbaycan*, 22.07.2017. <http://www.azerbaijan-news.az/view-126684/ohsar-taleler> (Erişim tarihi: 02.04.2021).

AZERBAJCAN'DA KIZIL KIRGIN KURBANİ BİR ÇİFT: ÜMMÜGÜLSÜM SADIKZADE ve SEYİD HÜSEYİN

Bağımsızlık, hürriyet, milliyetçilik, millî kimlik gibi konuların konuşulmasının dahi yasak olduğu Sovyetler Birliği'nde buna aykırı hareket eden aydınlar yok edilmiştir. 1937-1939 yılları arasında iyice yoğunlaşan imha siyaseti sonucu Türk dünyasına mensup çok sayıda edebiyatçı öldürülmüştür. "Pantürkist", "panislamist", "karşı devrimci", "rejim muhalifi", "milliyetçi", "halk düşmanı" gibi suçlamalarla kurşuna dizilenlerin sayısı kesin olarak bilinmemektedir. Kızıl kırgın kurbanlarının eş ve çocukları da "rejim düşmanın akrabası" oldukları gerekçesiyle benzer cezalara çarptırılmıştır. Sovyet ideolojisini benimsemeyenlerin yok edildiği bu soykırıma "kızıl terör", "kızıl kırgın" gibi isimler verilir. 1930'lu yıllarda en katı şekilde uygulanan zulüm politikalarının sonucu olarak tutuklama ve kurşuna dizme olayları çığ gibi büyür. Hukuksuz uygulamalar sebebiyle o yıllarda Azerbaycan'da özgürlük ve millî direniş düşüncesi sekteye uğrar.

Ülkede istiklal şairesi olarak tanınan Ümmügülsüm Sadızkade Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı Mehmed Emin Resulzade'nin amcasının kızıdır. Küçük yaştan itibaren sanat ve edebiyata ilgi duyan bu hanım, milliyetçi fikirlere sahip ünlü edebiyatçı Seyid Hüseyin'le evlenmiştir. 1937 yılında Seyid Hüseyin tutuklanıp kurşuna dizildikten sonra Ümmügülsüm Hanım da halk düşmanının eşi olduğu gerekçesiyle 8 yıllık hapis hane ve çalışma kampı cezasına çarptırılır. Maruz kaldığı baskı ve işkence sebebiyle sağlığı tamamen bozulan şaire haptisten çıktıktan 3 ay sonra Şamahı şehrinde vefat eder.

20. yüzyıl başlarında kaleme aldığı eserleriyle ün kazanan eleştirmen, hikâyeci, pedagoğ ve gazeteci Seyid Hüseyin Sadık da Sovyet dönemi repressiya yıllarının kızıl kırgın kurbanlarındandır. Öldürüldüğünde ardında 4 küçük çocuk ile gözü yaşlı eşi şaire Ümmügülsüm Hanım'ı bırakmıştır. Modern Azerbaycan hikâyeciliğinde kendine özgü yeri bulunan Seyid Hüseyin'in hikâyeleri edebiyat dünyasında başarılı örnekler kabul edilir. Günümüzde de değerini koruyan ürünleri onun ülkede "hikâye ustası" sıfatıyla anılmasını sağlamıştır. Azerbaycan istiklal şairesi Ümmügülsüm Sadızkade'nin ailesinden toplam 13 kişi kızıl kırgın kurbanı olmuş ve hayatını kaybetmiştir.

Amacımız bu kitap aracılığıyla Azerbaycan'da hukuksuz biçimde kızıl kırgın kurbanı edilen ve birbirinin hayat yoldaşı olan Ümmügülsüm Sadızkade ile Seyid Hüseyin'i edebi faaliyetleri ve sanatçı kişiliklerini de göz önünde bulundurarak Türk dünyasına tanıtmaktır.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-6769-73-1

